

Банківська діяльність у сфері спільного інвестування: проблеми та напрями вдосконалення

Проаналізовано сучасний стан українського ринку спільного інвестування, розглянуто основні проблеми діяльності банків у сфері спільного інвестування, запропоновано шляхи покращення банківської взаємодії з інститутами спільного інвестування.

Ключові слова: банківська діяльність, інвестиції, інститути спільного інвестування, компанія з управління активами, цінні папери.

У складних економічних умовах в українському банківському секторі виникли певні проблеми, які стримують його подальший розвиток. На додаток до цього, посилились вимоги до фінансового стану банків, введені обмеження контролюючими органами, що зумовило необхідність пошуку нових шляхів діяльності, високодохідних операцій з помірним рівнем ризику. Одним з таких шляхів є взаємодія банків з інститутами спільного інвестування, розвиток активної діяльності на цьому ринку.

Варто погодитися з думкою А.С. Гальчинського, який вважає, що «криза – це етап ідентифікації та відбракування віджилого, це завжди шанс для сильного, життєздатного. Криза завжди ставить перед суспільством нові питання, формує інноваційні сигнали та водночас вказує на те, що поза кризою себе не виявляє».

Про актуальність питання ринку спільного інвестування, проблем розвитку інститутів спільного інвестування та ролі банківських установ у цій сфері можна стверджувати, зважаючи на численні наукові доробки та публікації таких науковців і практиків, як: А. Пересада, Л. Фурдичко, Є. Григоренко, В. Науменкова, С. Міщенко, А. Шпанко, А. Камаралі й багатьох інших. Деякі аспекти, що стосуються створення сприятливих умов розвитку інвестиційного бізнесу в Україні, активізації банківської діяльності у сфері спільного інвестування, недостатньо висвітлені, тому потребують глибшого дослідження.

Метою статті є дослідити сучасні тенденції та проблеми розвитку діяльності банківських установ на ринку спільного інвестування, а також запропонувати напрями вдосконалення для ефективної взаємодії банків з інститутами спільного інвестування.

Потенційним інвестором може вважатися кожен, хто має у своєму розпорядженні власні «вільні» кошти, які можуть бути використані як капіталовкладення через такі механізми: розміщення на банківському депозитному рахунку, самостійне інвестування в цінні папери, інвестиції в нерухомість чи вкладення коштів в інститути спільного інвестування (ІСІ). Усі ці напрями мають ряд переваг та недоліків, які зазначені у табл. 1.

В умовах нестабільної ситуації, що склалася в період кризи, самостійне управління капіталом чи розміщення коштів на банківський депозит стали менш привабливими для населення [1]. Тому їхньою альтернативою є новий перспективний напрям інвестування – такий, як вкладення коштів в інститути спільного інвестування, який є досить новий і не достатньо вивчений українським інвестором. За рахунок коштів дрібних інвесторів, які вони вкладають в ІСІ,

Таблиця 1

Порівняльна характеристика механізмів інвестування

Характеристика	Банківський депозит	Самостійне управління	Інститут спільного інвестування
Дохід	мінімальний	Залежить від кваліфікації інвестора	Середній/високий (залежно від порядку здійснення їх діяльності)
Ризик	мінімальний	Залежить від кваліфікації інвестора	Середній (у випадку ІСІ закритого типу – високий)
Кваліфікація інвестора	нульова	висока	Мінімальна
Оподаткування	не оподатковується	Дохід від продажу цінних паперів – мінус витрати на їхнє придбання – 15%	Дивіденди, що сплачуються КУА внаслідок розподілу прибутку КІФ та ПФ, оподатковуються за ставкою 5%. Інвестиційний прибуток від продажу ЦП Фонду оподатковується за ставкою 15% (виникає лише з припиненням права власності інвестора на ЦП Фонду)
Витрати	мінімальні	Комісійні брокеру + плата за торговий термінал + інші витрати	Виплата винагороди КУА, зберігачу, реєстратору, оцінювачу майна та аудиторю, інші витрати, пов'язані з управлінням Фондом. Їхня сума не може перевищувати 10% середньорічної вартості чистих активів Фонду.
Ліквідність	висока	Залежить від об'єктів та обсягів інвестування	Висока / низька / дуже низька (відкритий / інтервальний/ закритий тип ІСІ відповідно)

*За даними [8].

здійснюються значні грошові потоки на фондових ринках. Прибуток від вкладення у цінні папери здебільшого вищий, ніж дохід від розміщення банківського депозиту, оскільки у банку вкладник отримує відсоток, обумовлений угодою, а прибуток від депозитних операцій розподіляється між акціонерами. У випадку ІСІ вкладник інвестиційного фонду виступає також співвласником, тому отримує вищий дохід від операції за вирахуванням обумовлених комісій. Окрім того, інвестор може забрати кошти з ІСІ, коли йому це буде необхідно, без суттєвих втрат, чого не уникнути при достроковому розірванні депозитної угоди.

В рамках проекту «Розвиток фінансового сектору» Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) у вересні-жовтні 2010 р. проводилось загальнонаціональне опитування українського населення з питань фінансової грамотності, обізнаності та користування фінансовими послугами.

У розрізі фінансових послуг менше 2% опитаних володіють акціями, облігаціями або інвестують кошти в недержавні пенсійні фонди та інвестиційні фонди (рис. 1) [2].

Що стосується попиту на інформацію про специфіку, умови та особливості певних фінансових послуг, то результати дослідження показали, що зацікавлення в інвестиціях в загальному становить 17%, а зокрема в інвестиціях в інститути спільного інвестування складає 6% (рис. 2) [2].

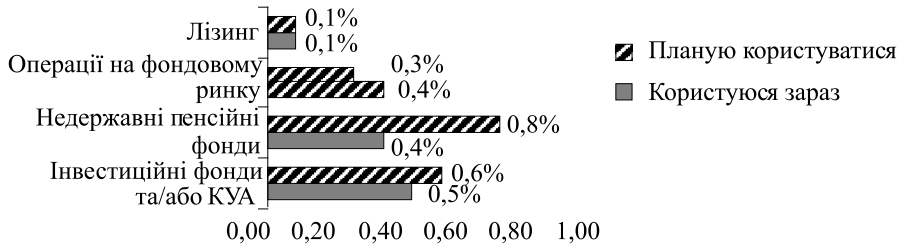

Рис.1. Структура користування фінансовими послугами

Рис. 2. Попит на додаткову інформацію про фінансові послуги

Якщо враховувати переваги ІСІ, банки мають розвивати свою діяльність на ринку спільного інвестування, а не створювати конкуренцію. Співпраця банків та ІСІ вигідна для обох сторін [3]. Для банку – це додатковий комісійний дохід не лише від продажу цінних паперів, а й відкриття та обслуговування рахунків у цінних паперах, збільшення клієнтської бази, зайняття привабливої фінансової ніші, нижчі вимоги до формування резерву під активи фонду, незначні витрати на створення та діяльність КУА. Для компанії з управління активами банк є додатковим альтернативним каналом продажу інвестиційних продуктів.

Взаємодія банку та ІСІ може відбуватися за допомогою різних механізмів. У практиці найпопулярнішим є створення власної компанії з управління активами (КУА). В Україні заснування КУА відбулося при таких великих банківських установах: АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «Укрсиббанк», АТ «ОТП Банк» та інші [4,5]. Варто зазначити, що власниками дочірніх структур, які є професійними учасниками українського ринку спільного інвестування, є банки з іноземним капіталом. Вітчизняні банки наразі не бачать для себе привабливих перспектив ідеї взаємодії з ІСІ та участі у «грі» на фінансовому ринку.

Якщо не враховувати кризових явищ, які мали місце протягом останніх трьох років, в Україні спостерігаються тенденції до появи сприятливих умов розвитку інвестиційного бізнесу. Зокрема, вдалося створити інфраструктуру та впровадити різні механізми та технології спільного інвестування, також сформувати законодавчо-правову базу функціонування ринку спільного інвестування. Населення України не задоволене низькою дохідністю депозитів і готове ризикувати своїми вкладеннями в інвестиційні фонди.

За даними Української асоціації інвестиційного бізнесу, найбільша кількість в Україні компаній з управління активами становила 409 у 2008 р. Негативні

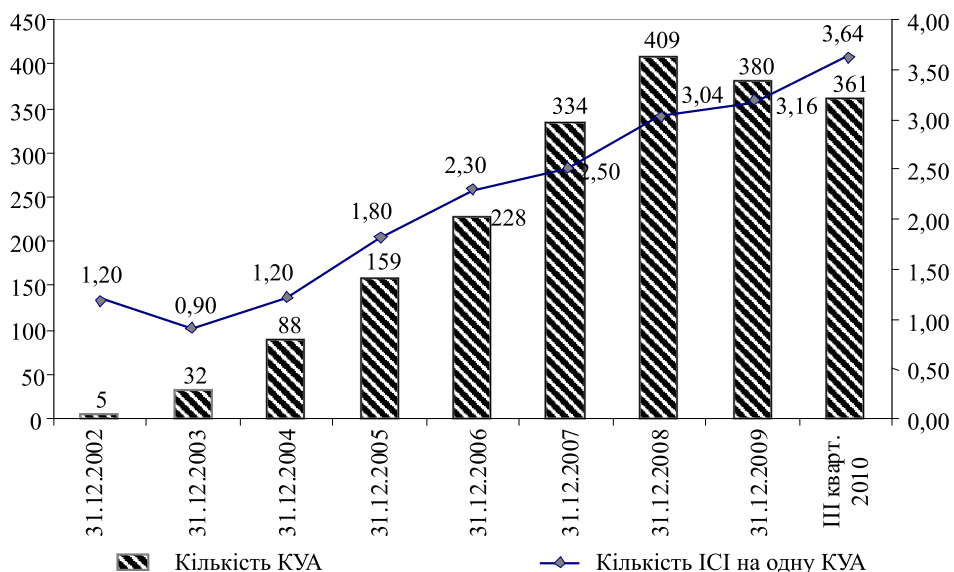

Рис. 3. Динаміка кількості КУА та ІСІ на одну КУА у 2003 – III кварталі 2010 рр.

наслідки фінансової кризи зумовили певні зміни у динаміці кількості КУА та ІСІ. Зокрема у 2009 р. кількість компаній з управління активами зменшилась до 380, тобто на 7,1%, а вже у третьому кварталі 2010 р. зменшилась ще на 5% із 380 до 361, приріст кількості зареєстрованих ІСІ уповільнився і становив у останньому звітному періоді 1266 одиниць [6-7]. Відповідно середня кількість існуючих ІСІ, що припадає на одну КУА, зросла з 3,16 до 3,64 (рис. 3).

Постає питання: які ж проблеми розвитку банківської діяльності у сфері спільного інвестування? Науковці розглядають широкий спектр проблем [8,9,11], проте спробуємо виокремити основні з них:

1. *Рівень довіри суспільства до інвестиційних фондів.* Оскільки ринок ІСІ в Україні є досить новим, він викликає сумніви і підозри. Потенційні учасники стежать за поведінкою різних учасників фондового ринку та аналізують їх діяльність в різних економічних умовах.
2. *Рівень фінансової культури населення.* За результатами вищезгаданого дослідження в рамках проекту «Розвиток фінансового сектору» було виявлено недостатню обізнаність, а також слабку орієнтацію та неграмотність у питаннях діяльності інвестиційних фондів та компаній. Важливим фактом у розрізі даної проблеми є те, що інвестори під впливом результатів фінансової кризи виходять із фондів при мінімальному прибутку.
3. *Існування «сумнівних» структур,* що надають фінансові послуги з порушенням законодавства та недосконалий механізм їх виведення з ринку.
4. *Державна політика у сфері рейтингування* фінансових інструментів та організацій, що надають фінансові послуги на ринку спільного інвестування. Українська економіка, і зокрема її фінансовий сектор, мають свою історію, показники діяльності і поетапні структурні зміни, тому не можна здійснювати рейтингову оцінку вищезазначених об'єктів однозначно і за стандартними критеріями, які застосовуються у країнах з іншим рівнем та механізмом розвитку.

5. *Інвестиційне законодавство.* Процедура Національного банку України щодо входження іноземних фінансових інвестицій є досить складною, тому перешкоджає створенню прозорого та якіснішого управління інвестиціями, підвищенню рівня корпоративної культури.

Насправді коло проблем є значно ширше, проте ефективне вирішення принаймні деяких з них може забезпечити подальший розвиток ринку спільного інвестування як перспективного напрямку розвитку економіки держави.

На нашу думку, ключовими є дві проблеми, які потребують першочергового вирішення: довіра суспільства до банківського сектору й інвестиційного ринку та фінансова культура населення. На вирішення цих проблем найкраще можуть вплинути банківські установи. Досягти цього можна в першу чергу за рахунок хорошої репутації та іміджу великих банків, що співпрацюють або є потенційними партнерами з ІСІ. Вони також можуть посприяти підвищенню рівня обізнаності та фінансової культури суспільства у питаннях діяльності фінансового та інвестиційного ринку, створивши та впровадивши певні соціальні та пізнавальні програми, семінари для наявних чи потенційних клієнтів, де б вони отримували всю необхідну корисну інформацію про фінансові послуги інвестиційного характеру, їх переваги, консультативну підтримку з правил поведінки на ринку цінних паперів учасників інвестиційних фондів. Безумовно, з цим завданням найкраще можуть впоратися банки з іноземним капіталом, оскільки вони можуть подати цікаві та якісні пропозиції таких впроваджень відповідно до світових стандартів.

Виходячи з проблематики дослідження, науковці та практики концентрують увагу на основних напрямках вдосконалення банківської діяльності при взаємодії з ІСІ та КУА:

1. Забезпечення довіри інвесторів (населення, підприємств, іноземних інвесторів) до інвестиційних фондів та компаній.
2. Інформування суспільства щодо діяльності ІСІ та КУА, інвестиційних послуг та принципами поведінки на фінансових ринках.
3. Активні дії з виявлення та виведення з ринку інвестиційних компаній і фондів, що ведуть незаконну діяльність, такими організаціями, установами та органами: Українською асоціацією інвестиційного бізнесу, Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку, правоохоронними та контролюючими органами держави.
4. Зміна ідеології національної системи рейтингування.
5. Спрощення процедури входження іноземних портфельних інвестицій в Україну та виходу з неї фінансових інвестицій, що вкладаються в цінні папери українських емітентів.
6. Учасники ринку спільного інвестування повинні активно лобювати закони, вносити пропозиції та зауваження щодо правил роботи фондового ринку, підвищувати якість та корпоративну культуру своєї інвестиційної діяльності, професійний рівень і кваліфікації фахівців та топ-менеджерів.

Банки повинні брати активну участь у даному напрямку, оскільки сфера спільного інвестування є досить прибутковою для них. Це, безперечно, новий простір діяльності, де є багато можливостей розвитку, зокрема перспектива універсалізації банку.

Таким чином, неважаючи на те, що процес активізації банківської діяльності на ринку спільного інвестування є складним, глибоке дослідження усіх проблем та чітке і деталізоване визначення завдань у їх вирішенні має дати поштовх до розвитку інвестиційного ринку в Україні. Найважливішу роль у цьому можуть відіграти банки, які уже співпрацюють з інститутами спільного інвестування та ті, що розглядають можливість такої взаємодії найближчим часом.

Список використаних джерел

1. Москвін С. Інвестиційний ринок України: передумови та проблеми формування у контексті світової фінансової кризи / С. Москвін // Фінансовий ринок України. – 2009. – №3. – С. 8–12.
2. Бонд Р. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні : [факти та висновки ; 2-ге вид., доповн. та випр.] / Р. Бонд, О. Куценко, Н. Лозицька ; 2010. – Режим доступу : <http://www.finrep.kiev.ua>.
3. Шпанко А. Роль банківських установ на ринку спільного інвестування / А. Шпанко // Вісник НБУ. – 2008. – № 6. – С. 30–34.
4. Фурдичко Л. С., Інститути спільного інвестування: міжнародний досвід, специфіка та розвиток в Україні / Л. С. Фурдичко // Регіональна економіка. – 2009. – №1. – С. 81–88.
5. Камарали А. Симбиоз банка и ИСИ в современных условиях / А. Камарали. – Режим доступу : <http://minfin.com.ua/blogs/ellin/12354/>.
6. Дані річних та квартальних звітів Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – Режим доступу : <http://www.ssmc.gov.ua>.
7. Дані Української асоціації інвестиційного бізнесу. – Режим доступу : <http://www.uaib.com.ua>.
8. Григоренко Є. М. Ринок спільного інвестування: динаміка, проблеми та перспективи / Є. М. Григоренко. – Режим доступу : http://www.uaib.com.ua/files/articles/171/93/Stattya_ukr.pdf.
9. Науменкова С. В., Проблеми розвитку інститутів спільного інвестування / С. В. Науменкова, С. В. Міщенко // Економіка та держава. – 2009. – №11. – С. 46–48.
10. Ianotta G. Investment banking. A Guide to Underwriting and Advisory Services/ G. Ianotta. – Springer, Heidelberg, 2010. – 198 p.
11. Откер-Роуб И. Рискованный бизнес / И. Откер-Роуб, Ч. Пазарбашолу // Финансы & развитие, 2010. – С. 38–40.

Качмар С.И. Банковская деятельность в сфере совместного инвестирования: проблемы и направления совершенствования.

Проанализировано современное состояние украинского рынка совместного инвестирования, рассмотрены основные проблемы деятельности банков в сфере совместного инвестирования, предложены пути улучшения банковской взаимодействия с институтами совместного инвестирования.

Ключевые слова: банковская деятельность, инвестиции, институты совместного инвестирования, компания по управлению активами, ценные бумаги.

Kachmar S.I. Banking in Mutual Investment: Problems and Directions of Improvement.

Current state of Ukrainian market of joint investment is analyzed; the basic problems of banking activity in the sphere of joint investment are outlined; the ways to improve bank interaction with joint investment institutions are suggested.

Key words: banking, investments, institutes of mutual investment, asset management company, securities.

Надійшло 06. 12.2010 р.